

(Prof. Dr. MUZAFFER ŞERBETÇİ ANMA TÖRENİ VE TOPLANTISI, YTÜ, 20 Şubat 2006, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yayını, ISBN: 9944-89-187-8, Kasım 2006, s: 37-51.)

TARİH BİLİNCİ-MESLEK KÜLTÜRÜ VE HARİTACILIK ÜZERİNE

Prof. Dr. Erol KÖKTÜRK

Kocaeli Üniversitesi, Karamürsel MYO

ÖZET

Ülkemiz koşullarında “tarih” denildiği zaman, ilk tepkilerin olumlu olduğu pek söylenemez. İlköğretim döneminden başlayarak öğretilen tarih, kendimizi bütünleştiremediğimiz, soğuk yaklaştığımız bir bilgi alanı olmuştur. Üzerimizdeki bu soğuk etki, çoğumuzda sürmektedir. Bunun nedenlerini ülkemizin çok değerli birçok tarihçisi, eğitimcisi tartışmakta, nedenlerini ortaya koymaktadır. Bu yanlışın aşılması gerekir. Çünkü Edward. H. CARR’ın deyişiyle, “Geçmiş, bugün ve gelecek tarihin sonsuz zinciriyle birbirine bağlıdır.”¹ Bu zincirin bazı halkalarını göz ardı etmek, bazı halkaların bilgisinden yoksun olmak, halkaları birbirine eklememek, oluşacak bilinç düzleminin yetersiz olması sonucunu doğuracaktır. Bu hem toplumsal, siyasal, genel tarih alanında, hem de mikro-tarihler alanında böyledir.

Meslek tarihi, tarihin mikro-alanında değerlendirilebilecek bir alan olarak, bir meslek bilinci oluşumunun temel koşullarından birisidir. Bu nedenle eğitim izlencelerinde, öğrenim sonrası süreçlerde doğru biçimde işlenmesi gereken önemli bir konudur. Bir meslek eğitiminde uzmanlık (formasyon) kazandırmaya yönelik dersler ve konular ne kadar önemliyse, “meslek tarihi” konusu da onlardan daha az önemli değildir. Bu nedenle şimdiye kadar üzerimizde genelde olumsuz izler bırakmış olan tarih konusunun meslek alanımızdaki izdüşümüne de soğuk yaklaşmak büyük bir eksikliklerdir. Çünkü eğitimin amacı, yalnızca bir meslek bilgisi çerçevesiyle sınırlı tutulamaz, tutulmamalıdır. Daha önemlisi ve doğrusu, bir meslek kültürü oluşumunun sağlanmasıdır. Bir meslek kültürü ise, yalnızca formasyon dersleriyle edinilemez.

Bu nedenlerle bu çalışmada önce “tarihin ne olduğu” ele alınacak, daha “tarih öğretiminin üzerinde durulacaktır. “Meslek tarihi”nin önemi ve anlamı ele alındıktan sonra, konusu meslek bilinciyle ve meslek kültürüyle ilişkilendirilecektir. Bu genel açıklamalardan sonra, mesleğimiz olan “haritacılık” konusunda özelleşilecektir. Çalışmanın sonlarına doğru ise, Muzaffer ŞERBETÇİ Öğretmenin tarih alanındaki çalışmalarının anlamı ve önemi üzerine bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

1. TARİH NEDİR?

İnsanlık, doğuşundan bu yana, kesintisiz bir oluşumu yaşamıştır. Kendisini, geçmişte olduğu gibi, her adımda aşarak, sonsuz, ama daha güzel bir geleceğe doğru akıp gidecek olan bir oluşumdur bu. Tarih, işte bu oluşumun öyküsüdür. Dünü anlatan, bugünü açıklayan ve yarına ışık tutan bir öykü... (Tanilli 1984: 1).

Ve insan sosyo-ekonomik ortamın bilincine varmışsa, kendi tarihinin yaratıcısı olmakta, olabilmektedir (Tanilli 1984: 29).

¹ GÜNDÜZ, Altay, “Mezopotamya ve Eski Mısır”, BÜKE yayınları, II. Basım, Mayıs 2004.

Bilindiği üzere tarih (*histoire, history, historia*) iki anlama gelmektedir: Birincisi, gerçekleşmiş olduğuna inandığımız, ama ortaya çıkarılamamış veya tarihçiler, uzmanlar ya da yorumcular tarafından biçimlendirilmemiş, keşfedilememiş geçmiş düşüncesidir; diğeri ise geçmişle uğraşan kişilerin kanıtlara ve belgelere dayanarak kurmaya ve şekillendirmeye çalıştıkları geçmiş imgesidir... İkinci anlam, bildiğimizi, ortaya çıkardığımızı sandığımız geçmişin yansıması ve geçmişle ilgili olarak bugün paylaştığımız, toplumda/toplumalarda üretilen bazı soruların yanıtlarını vermeyi amaçlar. Asıl olan ve önemli olan da budur. Geçmişle ve gelecekle ilgili olarak kafalarda oluşan sorulara açıklık getirebilmek, günlük yaşam ve politika içinde karşılaşılan sorunların geçmişteki derinliklerine uzanabilmek için tarih önemli açılımlar sunar.

Hep bizimle birlikte olan, ona hoşgörölü bakamadığımız için değil, ondan kurtulamadığımız için onu anlamak zorunda bulunduğumuz bir geçmiş var arkamızda; günlük yaşantımızın iplerini tutan, gelecek yaşantımız için yol gösterebilecek bir geçmiş ve bu geçmişin anlaşılabilir ve anlatılabilir biçime sokulması anlamına gelen tarih bilimi var elimizde. Bugün bir şeyler üretiyoruz bu geçmişe ilişkin olarak. Ancak engin, kocaman, bir kez daha karşımıza aynen çıkmayacak olan, ama yaşanmış bir muammanın bazı yanlarını, elimize geçen ve hiçbir zaman, asla, tam olmayan/olamayacak olan delillerin gölgesinde canlandırmaya çalışıyoruz! Nasıl bir anlam verilecektir bu bilinmeyene, bölük pörçük bilinebilen bir duruma getirilmesi sırasında? (Özbaran 2005: 11)

Gerçekte tarih, *doğal ve toplumsal gelişme süreci*'dir. Toplum tarihi, doğa tarihinden farklı olarak, insanlarca yapılır. Ne var ki tarihi yapan insanlar, idealist tarih anlayışında ileri sürüldüğü gibi önder kişiler değil, üretim faaliyetinde bulunan halk yığınlarıdır. "Tarihin ilk temel koşulunu, eşdeyişle insanların tarih yapabilmeleri için yaşamaları gerektiği koşulunu ileri sürmekle işe başlamak gerekir. Yaşam, her şeyden önce yemek, içmek, giyinmek, barınmak vb. demektir. Demek ki ilk tarihsel eylem, bu gereksinimleri karşılayan araçların, eşdeyişle özdeksel yaşamın kendisinin üretilmesidir. Bu, binlerce yıl önce olduğu gibi bugün de insan yaşamını sürdürmek için her günün her saatinde yerine getirilmesi gereken tarihsel bir eylemdir, tüm tarihin temel olgusudur... Demek ki daha ilk baştan insanların birbirleriyle özdeksel bir bağlantı içinde oldukları ve bu bağlantının insanların gereksinimleri ve üretim biçimlerinde belirlendiği ve insanlar kadar eski olduğu bir gerçektir. Bu bağlantı, durmadan yeni biçimlere girerek her türlü siyasal ve dinsel saçmalıklardan bağımsız bir *tarih* ortaya koymaktadır... Tarihin bu gerçek temeli uzun süre ya hiç göz önüne alınmamış, ya da tarihin gelişmesini ilgilendirmeyen bir konu sayılmıştır. Bu yüzden de tarih, her zaman, mutlaka kendi dışında bir ölçüte göre yazılmıştır.

Buna karşılık gerçekten tarihsel olan ne varsa tarih dışına itilmiştir. Bundan ötürü de tarihte yalnızca prenslerle devletlerin siyasal eylemleri, dinsel ya da başka türden kuramsal kavğalar görülebilmiştir... Gerçekte, tarihteki tüm çatışmaların kaynağı, üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişkidir. "Tarih, kendi amaçlarına ulaşmaya çalışan insan faaliyetinden başka hiçbir şey değildir." Tarihi insanlar yapar, ama bunu keyiflerine göre yapamazlar. İnsanlar, üretim güçleri ve üretim ilişkileriyle belirlenirler. Üretim güçleri ve üretim ilişkileriye kendilerinden önceki kuşaklarca hazırlanmıştır. İnsanlar, diledikleri bir ortamda değil, böylesine zorunlu bir ortamda doğarlar. İçinde gözlerini açtıkları ortamın, kendilerinden önce varlanmış yasalarına uymak zorundadırlar. Bundan ötürüdür ki insanlık tarihi, insanlar tarafından yapılmasına karşın, yasalı ve eşdeyişle nesnel bir süreçtir. Ama insanlar amaçlı faaliyetleriyle, kendilerinden bağımsız olan bu nesnel süreci etkileyip değiştirebilirler. O zaman, varbulunan ortam yeni bir ortama ve varbulunan nesnel yasalar da yeni nesnel yasalara dönüşür (Hançerlioğlu 1993).

Yani özcesi tarih, Francis FUKUYAMA'nın, bugün anamalcı sistemi korumak adına ileri sürdüğü tezindeki gibi sonuna gelinen bir süreç değil, üretici insan var oldukça yeniden yapılacak ve yazılacak bir süreçtir...

2. TARİHİN TÜRLERİ

Tarih denilince, uzmanların tek bir tarih türünü anlamadıklarını da vurgulamak gerekir. Değişik tarih türlerinden söz edilmektedir.

Tarih denilince akla hemen belgelikler gelmektedir. Bunlara dayalı tarih ise, “**genel tarih**” ya da “**ansiklopedik tarih**” olarak nitelenmektedir. Belgeliklerin “resmi” niteliklerinden dolayı da bu tarih türünün karşısında ona meydan okuyan “**karşı-tarih**” yer alır.

İkinci tarih türü, “**bellek tarihi**”dir. Bellek, geçmişin değerini yeniden ortaya koyar ve günümüz toplumunun geriye dönük bir bakışla sorgulanmasına hizmet eder.

Üçüncü tarih türü, ilk kez Annales Okulu’nun geliştirdiği “**deneysel tarih**”tir. Bu tarih türündeki yaklaşımda, tarih, kişinin çözmeye çalıştığı bir sorunlar dizisi olarak görülür (Ferro 2003: 5).

Dördüncü tarih türü, “**kurmaca tarih**”, yani roman ya da film gibi kumaca yapıtlar aracılığıyla görülen tarihtir (Ferro 2003: 5-6).

FERRO’nun tanımladığı bu tarih türlerine bakıldığında, bunlarla bağlantılı bir dizi sorun olduğu ortaya çıkmaktadır.

Birinci sorun, çeşitli tarih türlerinde verilecek bilgilerin seçimidir. Bellek tarihi’nde ilke yalındır. Birikim ilkesinin temel alınması nedeniyle, bir seçim yapmak söz konusu değildir.

Genel tarih’te seçimin gerekçesini hiyerarşi oluşturur: Önem, güvenilirlik, hepsinden daha önemlisi kaynak hiyerarşileri temel alınır ve kaynakların resmi nitelikte olması zorunlu sayılır. Dolayısıyla genel tarih, yetkililerin tarihini yeniden üretir. Bir yanda birikim ve ayıklamama varken, diğer yanda ise hiyerarşi ve ayıklama vardır (Ferro 2003: 6).

Genel tarih, kronolojiktir. Kronoloji, anımsatıcı bir zihinsel çerçeve işlevini görür. Bu ilke, bellek tarihinde söylemin düzenlenmesinde de geçerlidir; tanıklıklar çoğunlukla kronolojik sıraya göre verilir.

Deneysel tarih’te düzenleyici ilke mantıktır. Bu durum bir tarihsel anlatımın yapısını sağduyu ölçeğiyle ve kendi kurgusuyla değerlendirmeye olanak verir. Sözelimi genel tarihin kronolojik bir anlatımını okurken böyle bir şeyi yapmaya olanak yoktur. Deneysel tarih’te anlatımın yapısını mantık belirler.

Kurmaca tarih’te geçerli olan ilke, kronoloji (bazen geriye dönüşlere yer verilir) veya mantık değil, dramatik gelişim ve estetikdir.

Televizyon haber programlarına gelince, yön verici ilke, her yere ulaşma ve ivediliktir (Ferro 2003: 7).

Genel tarihin işlevi iktidarı ya da otoriteyi meşrulaştırmaktır; çünkü otoriteyi ellerinde tutanlar her zaman sahnededir, projeler her zaman onların üzerine çevrilmiştir. Amaç elbette erkin sahiplerini yüceltmektir; çünkü tarihçilerin açığa vurulmayan amacı, ödüller, terfiler, nişanlar vs almaktır. Bellek tarihinde önemli olan şey, yazarın konuyla özdeşleşmesi, açığa vurulmayan ise konuyla ilgili belli bir topluluğun göklere çıkarılmasıdır. İncelenen konu, gerçekten kutsallık aşamasına çıkarılır. Deneysel tarihin görünürdeki amacı, verili bir sorunu analiz etmek, açığa vurulmayan amacı ise, entelektüel otoritedir. Yani en çığır açıcı araştırmacı olarak tanınmaktadır. Kurmaca tarihe gelince, ürünün sahibi yaratıcı dışavurumun keyfini alma peşinde koşar; açığa vurulmayan amaç narsistçe prestijdir. Son olarak, bilginin /haberinin hedefi kendi bağımsızlığıdır; bilgi veren/haber okuyan kişinin göstermeye çalıştığı şey budur. Köle olmadığını açık-seçik ortaya koyabilmek için, haber kaynağı başlı başına bir erk durumuna gelir (Ferro 2003: 8).

Bu tarih türleri sıralanırken, vurgulanması gereken önemli bir nokta vardır: Bazı türlerde olduğu gibi sırf olguları incelemek yetmez; etkiler yaratıp yaratmadıklarını da ortaya çıkarmamız gerekir (Ferro

2003: 12). Bu konuda en önemli çözümlenmelerden birisi ise, yukarıda sıralanan tarih anlayışlarının yanı sıra vurgulanması gereken, “*diyalektik materyalist tarih anlayışı*” tarafından ortaya konulmaktadır.

Yalnızca geçmişte *neler* olup bittiğini araştırmakla yetinmeyen, geçmişte olup-bitenlerin *nedenler*'ini araştıran bu tarih anlayışına göre, yukarıda belirtildiği gibi, “insanlar, yaşamları için gerekli olan temel maddeleri üretilip doğa eşyalarını kendilerine mal ederek onları amaçları doğrultusunda değiştirir, onlara yeni biçimler kazandırır, böylelikle kendi *üretim güçleri*'ni geliştirir, birlikte çalışırlar, giderek, aralarında *üretim ilişkileri* kurarlar ve aynı zamanda, maddi dünyanın öğrenilmesi süreci boyunca çeşitli toplumsal bilinç biçimlerinin doğmasına yol açarlar. Ne var ki, insanlar, tarihlerini, ön koşulsuz ve kendi iradelerinin dilediği gibi biçimlendiremezler; çünkü her kuşak hazır olarak bulduğu -sosyal nitelik taşıdıkları ölçüde, daha önceki kuşakların faaliyetlerinin sonucu olan- *toplumun maddi yaşam koşulları*'ndan hareket etmek zorundadırlar. ‘Her yeni kuşağın, yeniden üretim için kendisine hammadde olarak hizmet edecek olan, eski kuşak tarafından sağlanmış- üretim güçlerini eli altında hazır bulması biçimindeki basit olgu sayesinde, insanlık tarihinde bir bağlılık doğmaktadır; insanların üretim güçlerinin [çoğalması] ve bunun sonucunda toplumsal ilişkilerin artması ölçüsünde, insanlığın tarihi olan tarih’ doğar” (Buhr-Kosing 1976).

3. TARİHİN KAYNAKLARI

Bir tarih çalışması söz konusu olduğunda ele alınması gereken kaynaklar temel olarak şunlardır (Frendo 2003: 22):

1. Belgelikler (Arşivler)
2. Müzeler
3. Sözlü tarih
4. Sinema
5. Televizyon

Her ne kadar sonraki kuşakları bilgilendirmenin bir aracı olarak tasarlanmış olmasa da, belgelikler, devletin ve ulusun kolektif belleğini düzenlemeye yararlar. Kaynakları, olanaklıysa devlet dışındaki arşivlerden elde edilmiş ampirik kanıtlarla karşılaştırmaya gerek vardır (Frendo 2003: 25).

Tarihin ham malzemelerini içeren müzeler, tarihin yöneldiği içerikleri öğretici (didaktik) yaklaşımla açıklamaya ve düzenlemeye, gittikçe daha fazla yöneliyorlar. Sergiler ve diğer faaliyetler aracılığıyla yalnızca okul öğrencilerine değil, genel kamuoyuna da ulaşabiliyorlar (Frendo 2003: 27).

Müzeler, 20. yüzyıl Avrupa tarihini de kapsamak üzere, tarih öğrenmek ve onu öğretmek için güçlü ve popüler bir araç sunarlar. Avrupa genelinde müzelerin modernleştirilmesi, çekici sergi tasarımlarının benimsenmesi ve ziyaretçilerin etkin katılımına yönelik faaliyet programlarının sunulması, ziyaretçi sayısının futbol maçlarındaki seyirci sayısını aşan bir noktaya varmasını sağlamıştır. Dolayısıyla paralarının ve değerli boş zamanlarının bir bölümünü tarihin izini sürmeye ayırmaya hazır devasa bir ziyaretçi kitlesi vardır (Greene 2003: 49).

4. SÖZLÜ TARİH ÜZERİNE

Tarihin kaynaklarından olan sözlü tarih, üzerinde özel olarak durulmaya değer bir öneme ve güncelliğe sahiptir. Prof. Dr. Salih ÖZBARAN, “Benim zamanımda tarihe ilişkin yaklaşımlardaki en verimli değişikliğin ‘aşağıdan tarih’in ortaya çıkması olduğunu düşünüyorum; sıradan insanların da bir tarihleri olduğunu ve belki bu sıradan insanların tarihsel sürecin, ister değişme, ister süreklilik biçiminde belirlenmesinde, bizim düşündüğümüzden daha büyük bir rol oynadıklarının kavranması.

Kanımcı bu yeni vurgulama, daha bir öz-bilince sahip demokratik toplumun ortaya çıkmasıyla bağlantılı olmalı. Tarih artık, yalnızca ve yalnızca, krallar ve metresleri, başbakanlar ve savaşlar, parlamento tartışmaları ve yasalarla uğraşmıyor”² diyor (Özbaran 2005: 14).

Bu yaklaşımın bizi götürmesi gereken sorgulama noktası şudur: Aslında bir üretim çabası içinde olan herkes, her birimiz tarihin yapıcısıyız. Bilincinde olarak ya da olmayarak, yaşanılan dönemde tarihinin oluşmasına katkı yapmaktayız. Ama yaptıklarımızın tarihin yapılmasına bilinçli olarak katkı yapması konusunda ne yapmaktayız?

Geçmişte yazılı ya da sözlü (ama özellikle yazılı) bireysel anlatımlar diğerleriyle karşılaştırılacak bilgi kaynaklarından yalnızca biriyken, günümüzde sözlü kaynaklar çok sayıda arşive dayalı çalışmanın yerine tarihsel bilginin gerçek kaynağı durumuna gelmiş bulunuyor. Sözlü anlatımların, açık bir kuşku payı taşımalarına karşın, içtenlik izleniminden dolayı doğruyu temsil ettiği varsayılıyor. Oysa bu içtenlikten kuşku duymak için bir neden olmasa bile, aynı ölçüde içten başkaları aynı şeyleri pekala farklı biçimde ortaya koyabilirler. Pirandello’nun belirttiği gibi, “herkesin kendi doğruları vardır.” Bunlar tarihe bir bakışı, geçmişini bir sunuş biçimini gösterir (Ferro 2003: 3).

Alman tarihçi Lutz NIETHAMMER, sözlü tarihle ilgili kitabının girişine şu genel kuralı yazmıştır: “Demokratik bir gelecek için tarihteki sessiz çoğunluğun sesini duyurabildiği bir geçmişe gerek vardır.”

Karl MARKS, “İnsanlar, kendi tarihlerinin oyuncusu ve yazarıdır,” diyor (Buhr-Kosing 1976). “Günümüzde, bir bakıma, hepimiz tarihçiyiz,” diyordu İngilizlerin tarih felsefecisi COLLINGWOOD. Doğrudur bu tanımlar. Öğrenim görmüş herkes, belirli ölçüde tarihi düşünceyi içeren bir süreçten geçmiştir. Böyle bir süreç ona, sanki, tarihi düşüncenin doğası, amacı, yöntemi ve yararı konusunda yorum yapma yetkisi verir. Herkes kendi kendisinin tarihçisi gibidir³ (Özbaran 2005: 52).

Sözlü tarih, geleneksel tarih içinde seslerini duyuramayanların bir anlatım aracı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca genç insanları eğitmeye ve başkalarına karşı duyarlılık, araştırma ve tartışma, dinleme ve yanıt verme gibi sosyal becerileri geliştirmeye yönelik bir sosyal işlevi de yerine getirebilir. Sözlü tarih için yapılacak görüşmeler empati yoluyla engelleri ve klişeleri yıkabilir. Görüşmelerde beden dilini ve ses tonunu gözlemek öğretici olabilir (Frendo 2003).

Sözlü tarih konusundaki denemelerin ve çabaların gelişmesi, meslek alanımız için de birçok çözümlemeyi yanı sıra getirecektir. Giderek eğitim süreci içinde yer alacak deneysel tarih çabaları meslek bilincinin oluşmasına da önemli katkılar sağlayacaktır.

5. MESLEK TARİHİ

“Bugün Avrupa, kendi tarihi temelinde kendini tanımlamayı başarmaya çalışıyor,” diye yazmıştı Michel ORIOL ve Francis AFFERGAN, birkaç yıl önce yayımlanan “Ötekilik ve Kültürel Farklılık” başlıklı incelemelerinde (Frendo 2003: 15). Bu nitelime üzerinde düşündüğümüzde şu sonuca varabiliriz: Biz de kendi tarihimiz temelinde kendimizi yeniden tanımlayamaz mıyız? Yeni bir yüzyıla yelken açtığımız bu yıllarda, kendimizi yeniden tanımlamaya gereksinmemiz yok mu? Bunu yaparken o çok eskilere uzanan tarihimizden neden yararlanmayalım? Daha doğrusu o tarihi, bilince yeniden çıkarmak gerekmiyor mu?

Olayları genel yasalar içine oturtup ortak açıklamalarla yetinen ve geçmişin ayrıntılarını, küçük bir coğrafya birimi içindeki dinamiğini yok sayan tarihçiliğe karşı Peter BURKE’ün geliştirdiği mikro ve yerel tarih anlayışı (ailenin tarihi, beslenme tarihi, bedenin tarihi, çocuk doğurma tarihi, ölüm anının

² HILL, C, “Tarih Geçmiş Suçlara İlişkin Yalanlar mı Demektir?”, Tarih ve Toplum, Sayı 74, Şubat 1990, s. 9.)

³ COLLINGWOOD, R. G., “The Idea of History”, s. 7 (Türkçesi için bak. Tarih Tasarımı).

tarihi, oyun-eğlence tarihi, cinselliğin tarihi, işçi tarihi, kurumların tarihi, sporun tarihi, yeniden güncel bir konum kazanmış bulunan sözlü tarih, görsel tarih), arkeolojinin ve diğer bilimlerin sağladığı bulgular ve yaklaşımlar, bu uçsuz bucaksız çalışma ve merak alanını, sonuçlandırılması daha da zor araştırmaların içine sokmaktadır. Juliet GARDINER'in derlediği ve çeşitli tarihçilerin üzerinde çalıştıkları alanların çerçevelerini belirleyen kitapçıkta “askeri tarih”, “siyasal tarih”, “iktisadi tarih”, “sosyal tarih”, “din tarihi”, “bilim tarihi”, “kadının tarihi”, “sanatın tarihi”, “entelektüel tarih”, “popüler kültür tarihi”, “diplomatik tarih”, “Avrupa tarihi”, “Üçüncü Dünya tarihi” ayrımlarının yapıldığını görmekteyiz (Özbaran 2005: 14).

Meslek tarihleri de böyle bir bağlama oturtularak ele alınabilir. Bu konuda en köklü uygulamayı tıp alanında görmekteyiz. Tıp eğitiminde ders izlencelerinde yer alan deontoloji, bir anabilim dalı olarak kurumsallaşmaya kadar vardırılmıştır. Bundan kendi meslek alanımız için de dersler çıkarmak zorundayız. “Tıp etiğinin oluşum süreci binlerce yıl öncesine dayanır. Çeşitli kültür ve uygarlıklarda, tıpta hekimlerin görev ve sorumluluklarına ilişkin etik değerlerin varlığından söz edilebilir. Hekimlerin benimsedikleri etik değerlerin günümüze kadar gelen boyutu eski Yunanlı hekim Hipokrat’a (MÖ 460-370) bağlanır” diyor Prof. Dr. Erdem AYDIN. Haritacılık da dünyanın en eski mesleklerinden birisi değil mi? Bizim de bu tarihi aynı köklü yaklaşımla işlememiz gerekmiyor mu?

6. TARİH BİLİNCİ-MESLEK BİLİNCİ

Bu gerekliliği dile getirirken şu soru akla gelebilir: Meslek tarihi üzerine çalışmanın, meslek tarihine eğitim izlencelerinde yer vermenin yararı ne olabilir? Yani tarihi öğrenmenin özel bir amacı olabilir mi?

Değerli bilim insanı, ülkemizin aydınlık beyinlerinden ve yol göstericilerinden birisi olan Prof. Dr. Servet TANİLLİ'nin nitelemesiyle vurgularsak, yüzyılların gerçeğini ve mirasını saptamak, “tarih bilinci”nin oluşumunda zorunlu bir aşamadır. Nedir tarih bilinci? Tarih, toplumun, belli yasallıklar içinde ve nesnel olarak gelişme sürecidir, bu sürecin akışıdır. Bu akış, bir alt düzeyden bir üst düzeye doğru olur; “eski”den “yeni”ye yönelir. İşte tarih bilinci, “geçmiş”, “şimdiki zaman” ve “gelecek” arasındaki diyalektik birliği kurmak ve “geçmiş”i, “şimdiki zaman” ve “gelecek” bütünlüğünde değerlendirmektir.

Tarih bilincinin çıkış noktası, “şimdiki zaman”dır. Biz tarihi, içinde bulunduğumuz andaki bilinç düzeyimizle değerlendirmek durumundayız. Geçmişe giderken, geleceğe uzanırken, hep şimdiki zamanı hareket noktası olarak alırız. Tarih anlayışı, tarih bilincinin ürünüdür; tarih bilinci de içinde yaşadığımız, yani şimdiki zamanın nesnel gerçekliğinin ürünüdür (Tanilli 1984: 33).

Bu yaklaşımdan çıkan yalın sonuç şudur: Tarihsel bakış zorunludur... Çağdaş bilimsel kavrayış, özellikle insan bilimleri düzeyinde bir olguyu açıklamak isterken, onu geçmişine götürmeyi, onu gelişim aşamalarına göre anlamayı öngörür. Bugün için bilimsel düşünce, belli bir alanda ya da belli bir konu çevresinde, olayların ölçülebilir ilişkilerini onların tarihsel dönüşüm aşamalarından giderek kavramaya çalışan düşüncedir.

Bilinç, herhangi bir parçalılığın değil, neredeyse bütün bir evreni kucaklayacak bütünselliğin özümsemiş, tartışılmış, canlı, üretken bilgisidir. Bu bilgi, bütün bir geçmişe döner, bütün bir geleceğe açılır... Onu, dural bir biçimde bugünle sınırlamak yanlış olur. Bu bağlamda tarih bilinci, gerçek bilinç, olası bilinç kavramlarıyla karşılaşırız... *Tarih bilinci, insanın tarihsel bir varlık olduğunu bilmesiyle, varlığını belirleyen tarihselliğin bilgisine ulaşmış olmasıyla belirgindir. Tarih bilinci, modern insanın bir özelliğidir. Çünkü tarihsellik fikrinin en çok iki yüz yıllık bir geçmişi vardır* (Timuçin 2000).

Bir ülkenin çağdaş bir yurttaş olmak için, tarih bilgisine ve tarih bilincine sahip olmak gerekmektedir. O zaman üzerinde yürüdüğümüz köprünün anlamı farklılaşacaktır. Bu anlamın bilincinde olmak, yani

tarih bilincini edinmek, bir toplumun kimlik duygusunun temel bir unsurudur (Grene 2003). Bir toplumun yanı sıra da, toplumun alt sistemlerindeki kimlik duygusunun gelişmesi ancak tarih bilinciyle olanaklıdır.

7. TOPLUMSAL BELLEK

Dr. Çetin YETKİN, “*toplumsal bellek, o toplumun tarihine ilişkin bilgilerinin bütünüdür. O nedenle geçmişini bilmeyen bir toplum, belleğini yitirmiş bir kişi gibi, kimliğinin bilincinde değildir. O da artık istenildiği gibi yönlendirilebilir,*” diyor.

Kişiler için unutmak, belki yaşama daha sıkı sarılabilmek için iyi bir yoldur. Ancak, toplumlar için yaşananları unutmaya çalışmak, yok saymak çok sağlıklı bir tavır değildir. Çünkü olanlar iyisiyle kötüsüyle hem o toplumun, hem de insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kin tutmak başka bir şeydir, olanları unutturmak başka... Biri kötülük ve olumsuzluk tohumlarının ekilmesini sağlar, diğeri ise bir toplumun belleğini yok eder, onu alık (ebleh) bir değerlendirme içine sokar (Polatlılı 2005).

Paul CONNERTON, “*Toplumlar Nasıl Anımsar?*”⁴ başlıklı kitabında, belleği, bireysel olmaktan çok kültürel bir yetenek olarak ele alır; yazıya ve kaydetmeye dayalı olmayan pratiklerin, gelenekler içinde nasıl kuşaktan kuşağa aktarıldığını açıklar. Ona göre, kültürel bir beceri olarak bellek (toplumsal bellek) üzerine yapılan çalışmaların çoğu, yaşananların kayda geçirilmiş biçimiyle aktarılması üzerinde odaklaşır.

Jan ASSMAN ise, “*Kültürel Bellek*”⁵ başlıklı kitabında, *toplumların belleğini, kendi geçmişlerini hatırlama biçimlerini kimlik sorunuyla ilişkilendirir. Yazar, uygarlığın derin geçmişinden getirdiği açıklamalarla insanlığın yarattığı toplum formasyonlarına ışık tutar.*

Bellek, toplumsal bellek, meslek belleği, kimlik oluşumunun en önemli yapı taşıdır. Bu yapı taşlarından yoksun bir kimlik, eğilip-bükülmeye, itilip-kakılmaya, değer bilmemeye yol açar. İnsan, kimliğinin uzantısı olarak davranır. Güçlü kimlikler, güçlü davranışları, güçlü tavırları ve etkili üretkenlikleri doğururlar. Bu nedenle unutmayan, anımsayan, analitik düşünen, sentezleme becerisi gelişkin kimlikler, sıradan olmayan, etkili sonuçların yaratıcısı olabilirler.

8. KÜLTÜR KAVRAMI VE OLGUSU

Sorgulayan bir belleğe sahip olanlar, hangi alan üzerinde düşünürlerse, o alanın kazanımlarını, o kazanımlar için verilen uğraşları, zorlukları, yaşadıkları zamanın içinde harmanlamayı olanaklı kılarlar. Tarihteki bütün mücadeleler olur, yüzyıllar akıp gider, bir toplum yapısından başka bir toplum yapısına geçilirken, bir yapı aşılmış olsa da, ondan gelecek yüzyıllara bir “*kültür mirası*” kalır; edebiyattan sanata, felsefeden müziğe değin canlı, diri, soylu bir şey... İnsanlığın “ortak hazine”sine kaydolur bu miras. Her kuşak, her yüzyıl, her çağ, geçmişin mirasına kendi katkısını da ekleyerek geleceğe bırakmıştır. Böyle gitgide zenginleşen bir miras olmasaydı, insanlık mağara döneminden çıkıp bugünlere gelemezdi, ilerleme olmazdı giderek. Tarihinin bir görevi de, işte bu mirası saptamaktır (Tanilli 1984: 32).

Sözcük olarak kültür, “*bir toplumda geçerli olan ve gelenek biçiminde süren, her türlü duygu, düşünce, dil, sanat, yaşayış unsurlarının tümü, belli bir konuda edinilmiş, geniş ve sistemli bilgi,*” biçiminde tanımlanmaktadır (Meydan Larousse).

⁴ CONNERTON, Paul, “Toplumlar Nasıl Anımsar?”, Ayrıntı Yayınları.

⁵ ASSMAN, Jan, “Kültürel Bellek”, Ayrıntı Yayınları, 2001.

Antropoloji bilimlerinin kültür sorunlarıyla uğraşan dalına, bugün, “etnoloji” veya “sosyal-kültürel antropoloji” adı verilmekte olup, bu alandaki kültür sözcüğü, günlük dilimizdeki “kültür” sözcüğünden çok daha geniş kapsamlı bir kavram olarak, “hars” ya da “uygarlık” anlamında kullanılmaktadır.

Kültür, en geniş sınırlarına **sosyolojik** çerçevede ulaşmakta olup, buradaki anlamıyla “*bir yaşama biçimi*”dir. Bir topluma özgü bütün anlatım ve etkileşim biçimleri bu tanımda yer almaktadır. Bu anlamda kültür, insan olarak belli bir toplumda öğrendiklerimizle yapıp ettiklerimizin bir toplamı sayılabilir.

Kültür tarihçileri, insanoğlunun yaşamda kalma ve varlığını sürdürme savaşındaki başarısını, kültürel bir varlık oluşuna, yani yaşayarak öğrendiklerini kültüründe saklayıp yeni kuşaklara aktarma yeteneği ile becerisine bağlı görürler (Yıldırım 2003).

Halit YILDIRIM’ın çalışmasından yararlanarak açıklamaları sürdürürsek, sosyal bilimciler, 166 farklı tanımı olan kültür kavramına ilişkin olarak, “*bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir,*” diyebiliyorlar. Bu bağlamda da, kültür sözcüğünün oldukça zengin, uzun ve ilginç bir tarihçesi vardır.

Eğitimcilere göre kültür, eğitim yoluyla kazanılan içeriktir. Eğitim ise, bu içeriği kazandıran süreçtir. “*Eğitimsiz kültür, kültürsüz eğitim*” düşünülemez. Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ ise, “*Eğitim yol ise, kültür, yolcunun yaşamı boyunca yaşayarak öğrendiklerinin tümüdür,*” demektedir.

Bir kişi, diğerinden daha fazla kitap okumuş ve daha fazla şey biliyor olabilir. Ama daha az okuyan, diğerinden daha kültürlü olabilir. Çünkü kültürlü olan, bilgiyi yaşamında uygulama başarısı göstermiş olandır. Bilgili olmak başka, kültür başka şeydir. Öte yandan her bilgi anında kültür olmaz, kültüre dönüşmez.

Günlük dilde kültür, eğitim-öğretim süreci, bu sürecin kazandırdığı, genel ve mesleki kültür, spor kültürü vb. anlamlarında kullanılır.

Bilim ve felsefede kültür, insanların ve toplumların yapıp, öğrenerek kazandığı her şey (tutum, davranış ve değerler), kısaca uygarlık (medeniyet) anlamında kullanılmaktadır.

Kültür, insanın belli bir ereğe göre oluşturduğu üretimin tümüdür. İnsan doğayı üretirken kendi kendisini de üretir. Kültür, bütün bu üretimin toplamıdır, ki ilkel doğanın karşısına yepyeni bir doğa, insansal bir doğa koyar. İnsan eylemsel gücüyle (aksiyon) doğayı değiştirebilen tek varlıktır. İnsan, doğayı üreterek kültürünü oluşturmuştur (Hançerlioğlu 1993).

Bir diğer anlatımla **kültür**, bir toplumun, gelenek, görenek, sanat, düşünce yapısı, tarihsel birikim ve sosyal kurumlar gibi varlıklarının tümünü kapsayan ve bireyleri arasında duyuş ve düşünüş birliğini sağlayan, biçimlenmiş, kolektif maddi ve manevi değerleridir.

Kültür kavramında bir sentez çabası içine girildiğinde, antropologlar kültürü 4 temel kavram üzerinde yoğunlaştırarak açıklamaktadırlar. Bunlar;

- ❑ Kültür, bir toplumun, ya da bütün toplumların uygarlık birikimidir,
- ❑ Kültür, belli bir toplumun kendisidir,
- ❑ Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir,
- ❑ Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır.

Sonuç olarak da **kültür** kavramı, toplumun yüzlerce, binlerce yıldan beri oluşturduğu ortak amaçların, beklentilerin, değerlerin, inançların, duyuş ve düşüncelerin, özetle “*ortak davranış kalıpları*”nın depolandığı, saklandığı soyut bir kavram olup, “*toplumsal bellek*” olarak da kabul edilebilir.

Buraya kadar dile getirilenlerden sonra şunu vurgulamak gerekir: “Her kültürün tarihsel karakterini, var olan sosyo-ekonomik kuruluşun üretim biçimiyle bağıntısını, sınıfsal içeriğini ve insanın maddi dünyayı pratik ve kuramsal olarak özümleme faaliyeti ile kültür arasındaki kopmaz bağı, açık-seçik ortaya koymak gerekmektedir. Çünkü kültür anlayışının temel ereği, *“her faaliyet alanını ve bu alanlardaki maddi ve manevi ürünleri, kendini bu faaliyet içinde geliştiren ve bu faaliyet içinde maddileşen insanın, yaratıcı yeteneklerinin bir gösterimi ve ölçüğü sayarak, insanın maddi ve manevi kazanımlarına konan her türlü sınırı aşmak,”* olmalıdır. Burada sözü edilen “maddi ve manevi ürünler”, her ne kadar kültürün önemli birer ögesi iseler de, kültür, yalnızca bu öğelerin yalın bir toplamından oluşmaz. İnsanların yaratıcı güçlerinin tarihsel gelişim düzeyleriyle, bu yaratıcı güçlerin ortaya çıkıp geliştikleri toplum biçimleri ve bu yaratıcı güçlerin hem maddileşmesi hem de göstergesi olan maddi ve manevi kazanımlar arasındaki toplumsal karşılıklı etki sürecinin de sonucudur (Buhr-Kosing 1976).

Öte yandan sözcük anlamı olarak **uygarlık** (medeniyet), *“bir ulusun, bir toplumun düşün ve sanat yaşamıyla eriştiği düzey, maddi ve manevi varlıkların tümü,”* olarak nitelenmektedir.

Günlük konuşmalarda çoğu kez **kültür** ve **uygarlık** sözcüklerinin bir arada ya da eşanlamli olarak kullanıldığı görülmektedir. Kültür kavramı sonradan doğmuş olduğuna göre XIX. Yüzyıla gelinceye kadar kültürü de kapsayacak biçimde geçerli olan sözcük ya da terim doğal olarak uygarlık idi.

Bilindiği gibi uygarlık anlamında Batı Avrupa dillerinde kullanılan sözcük “civilisation”, doğu dünyasında ise “medeniyet”tir.

Uygarlık, antropolojik olarak ele alındığında, *“Bir toplumun ya da toplumların birikimli kültürü,”* olarak nitelenebilir. Buradan da görüleceği üzere uygarlık, *“yaşamı, adeta hiçbir ögesini dışarıda bırakmamacasına bütünüyle örten bir kavram, bir yaşam özelliği”*dir.

Uygarlık, bir toplumun kendi mayasını, benlik ve kimliğini yitirmeden, diğer ulusların da mayalarını öğrenmek, anlamak ve kullanmak uğraşdır.

Uygarlık (medeniyet), evrensel kültürün temel kaynağı olup, insanlığın çağdaş ölçüsünü temsil eder ve alt kültürler tarafından erişilmesi gereken bir hedefi de belirler.

İçerik ve kapsam yönünden **kültür** ile **uygarlık** kavramlarına ilişkin görüşler üç kümede toplanmaktadır:

1. İki kavram arasında bir ayrım yapmayanlar (Tylor)
2. Uygarlığı kültürden daha geniş kapsamlı sayanlar (Toynbee)
3. Kültürü uygarlıktan daha kapsamlı bir kavram olarak kabul edenler (Spengler)

Kendi içlerinde farklı alt-bileşenlerden oluşmakla beraber, “uygarlık” ile “kültür”ün toplumsal yaşamın birbirinden ayrılamaz iki ana eksen olduğunu, uygarlıksız kültürün, kültürsüz de uygarlığın var olmayacağını altını çizmek gerekecektir. Çok yalın bir deyişle, *“uygarlık toplumların bedenini, kültür ise tinini, ruhunu temsil eder,”* demek olanaklıdır.

Uzun uzun ve uygarlıkla karşılaştırmalı olarak ele alınan **kültür** kavramının insan açısından önemi, onun kendisinin bir kültürel varlık oluşundan gelmektedir. İnsanı ayakta tutan temel, üzerinde durduğu kültürel altyapıdır. Bu altyapıdan yoksunluk, tohumun serpileceği topraklardan yoksunluk anlamına gelecektir. Bilgiyi maddileştiren öge, eylemekse, eylemenin sonucu ortaya çıkan ürün kültürdür. Bu nedenle üreten bir varlık olarak insan bir kültür zemini olmadan uygarlaşamaz.

9. MESLEK KÜLTÜRÜ

Neden kültür üzerinde daha yoğun durmak ve düşünmek gerekmektedir? Sözü edilenler bir mesleğe izdüşürüldüğünde, sonucu şöyle özetlemek olanaklıdır: Meslek öğretiminde ve eğitiminde, meslek bilgisinden ve bilincinden, giderek kökleşmiş bir meslek kültürüne yönelmek... Çabaların, salt meslek bilgisini geliştirmeye değil, meslek kültürünü geliştirmeye yöneltilmesi... Buraya kadar vurgulanmaya çalışılanlardan çıkarılabilecek en önemli sonuçlardan birisi budur.

Tarih, insan bilimleri için hem ayrıcalıklı, hem de tehlikeli bir kabul yeri oluşturmaktadır. Tarih, her insan bilimine, onu kuran, ona bir zemin oluşturan ve bir “*vatan*” gibi olan bir “*arka plan*” vermektedir. Bu, bilginin geçerliğinin tanınacağı kültürel alanı belirlemektedir⁶ (Özbaran 2005: 15).

Tarih, COBB'un deyişiyle “*başlı başına değer taşıyan, zenginleştirici, kültürel bir alan*”dır ve tarihi yeniden kurmak yolunda her türlü serüvene atılmaya değer (Özbaran 2005: 19).

Bu serüvenin sürdürüleceği en yakın alan, her birey için ait olduğu meslek alanı olmalıdır. Genel tarihin insanlara bir vatan gibi verdiği “*arka planı*”, meslek ortamında “*mesleki arka plan*” olarak oluşturmak gerekmektedir. Bu arka planın zeminini de “*meslek kültürü*” oluşturacaktır.

10. HARİTACILIK VE TARİH

Buraya kadar dile getirilen, zaman zaman genel düzlemde mesleklerle ilintilendirilen yaklaşımı kendi meslek alanımızda somutlamak gerekir. Bu somutlamayı bazı saptamalara dayandırmak yararlı olacaktır:

- ➔ Haritacılığın, uygarlık tarihinin ilk mesleklerinden biri olduğu kabul gören bir gerçektir.
- ➔ İlk dünya haritasının günümüzden 5800 yıl önce Mezopotamya’da bir tablet üzerine çizilmiş olduğu bilinmektedir.
- ➔ En eski haritalardan birisinin ise günümüzden 8000 yıl önce Anadolu topraklarında, Çatalhöyük’te yapıldığı da bir gerçektir. Anadolu, bir ana sıcaklığıyla 15 dolayında uygarlığa kucak açmıştır. Anadolu’nun kendisi ve yakın çevresi, haritacılığın tarih içinde biçimlendiği bir coğrafyayı tanımlamaktadır.
- ➔ Mesleğimizin temellerinden birini oluşturan geometrinin, dolayısıyla kadastronun, Nil insanların gereksinmelerinden, günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce ortaya çıktığı da bilinmektedir.
- ➔ Günümüz haritacılığının, Mezopotamya, Mısır, Antik Yunan uygarlıklarının birikimleri üzerinde yükseldiği de bir gerçektir.
- ➔ Öte yandan bugün mesleğimiz, uydu teknolojisini kullanan, bilgi teknolojilerini kullanmak zorunda olan bir noktaya gelmiştir.

Bu gelişme aralığı, bilinmesi gereken gelişmelerle, çabalarla, zorluklarla dolu geniş bir aralıktır. Haritacılık, uygarlık tarihinin her aşamasında insanoğlunun gereksinimleri doğrultusunda geliştirdiği çözümlerle biçimlenen, uygarlık tarihinin birikimlerini hemen kullanan, teknolojik gelişmeleri kendi gereksinmelerine hemen uyarlayan bir meslek dalı olarak gelişmesini sürdürmüş ve bugünkü zengin içeriğine kavuşmuştur.

Bu nedenlerle bir meslek olarak haritacılığın bilincinde olmak, öncelikle onun tarihinin bilincinde olmayı gerektirir. İyi ve toprağa sağlam basan, toplumda dik duran bir haritacı olabilmek için bu uzun tarihi özümsemek, meslek derslerini ve bilgilerini özümsemek kadar, belki onlardan daha fazla önemlidir.

⁶ FOUCAULT, M., “*Kelimeler ve Şeyler*”, s. 479; LEVI, G., “*On microhistory*”, New Perspectives..., s. 103-104.

11. HARİTACILIK VE KÜLTÜR

Bir mesleğin tarihi yoksa, kültürü de yoktur... Bu genel yaklaşım açısından bakılırsa, haritacılığın tarihi, hem de çok eskilere giden bir tarihi vardır. Ama ülkemiz koşullarında kültürü oluşmuş mudur? Bunun sorgulanması gerekir.

Yinelemek adına şu belirtilmelidir: Kültürün temel konusu, insan yeteneklerinin, becerilerinin ve yetilerinin ortaya konup her yanıyla geliştirilmesi, doğanın ve toplumsal yaşam sürecinin bilinçli olarak denetlenmesini sağlayan insanın varlık güçlerinin serpilip olgunlaştırılmasıdır. Bu nedenle, gerek maddi üretim alanındaki emekçiler, gerekse bilim, sanat, eğitim v.b. çeşitli alanlarda çalışanlar, kısacası çalışan insanların tümü kültürün yaratıcısıdır (Buhr-Kosing 1976). Bu nedenle, üretimde bulunduğu mühendislik alanının tarih ve kültür tarihi bilgilerine sahip olmayan bir mühendislik topluluğunun bilimsel, etik, estetik vb. açılardan istenilen kalitede hizmet üretmesi olanaklı değildir (Aydın 2002).

Haritacılık, siyasal, toplumsal, hukuksal, teknolojik süreçlerin kesiştiği bir arakesitte mesleki üretimin yapıldığı bir alanın adıdır. Bu arakesitte harita mühendisleri bir yandan meslek kültürünün üretilmesi sürecine etkin biçimde katılırlarken, üretimin yapıldığı koşulların ve bu koşullardan köklenen istemlerin niteliğine göre toplumsal kültürün oluşmasında da olumlu ya da olumsuz biçimde etkili olurlar. Sonuçların olumlu olması ise her zaman olanaklı olamamaktadır. Bu noktada da meslek kimliğini ve kültürünü oluşturan önemli bir kavramla yüz yüze gelirler: **Meslek etiği...** Mesleki davranışları tanımlayan bir kavram olarak etik, bugün en fazla unutulmuş, unutulmadığı yerde de içi doldurulmamış kavramların başında gelmektedir.

Maddi kültür varlıklarının yaratılmasında doğrudan etken olan mühendislerin, yaratıcısı oldukları bu alanın tarihine, birikimlerine ve kültürüne ilişkin bilgilendirilmelerindeki yetersizlikler, bilgi eksiklerinin olması ya da mühendislik eğitimi sırasında bu olguya yeterince ve gereği kadar yer verilmemiş olması, mesleğimizin ürettiği sonuçlara olumsuz biçimde yansımaya sebep olacaktır. Kültürden, kültür tarihinden ve özellikle kendi alanlarına ilişkin kültürel donanımdan, tarihsel bilgiden yoksun mühendislerin bilimsel, insani, etik ve estetik anlamda hizmet üretebilmeleri, hatta varlıklarının bilincinde olabilmeleri kolay olmayacaktır (Aydın 2002).

Bilim, toplumu biçimlendiren öğelerden belki de en önemlisidir. Bilimin yol göstericiliğiyle ki, insan uygar olabilir. Çünkü insan doğuştan uygar değildir; uygarlık tek tek başarılarla sahnedir, oysa kültür bütün sahneyi doldurur, çünkü dil, sanat, bilim, felsefe bir bütünlük içinde biçimlenir ve bunların hepsinde gelişim ve değişim, eğitim ve öğretimde atılacak dikkatli adımlar yardımıyla gerçekleşecektir (Kahya).

O zaman daha başta, meslek eğitimi sürecinde bu adımların atılması gerekmektedir. Harita sektörü, başta eğitim kurumları olmak üzere, tüm kurumlarıyla bu konuya önem vermeli, eğitim izlencelerinde ve öğretim sonrası eğitim süreçlerinde bu konuları gereği gibi işlemelidir.

12. MUZAFFER ÖĞRETMENİN KATKILARININ ANLAMI VE ÖNEMİ

64 çalışmasının (bildiri, makale, kitap) ve 7 konferansının içinde, değerli öğretmenimiz 9'u kitap, 6'sı bildiri, 3'ü makale ve 2'si sözlü tarih olmak üzere **meslek tarihi** üzerine **20 çalışma** üretmiş; biri yurt dışında olmak üzere 4 konferans vermiştir (Köktürk 2005).

Öğretmenimizin yaptığı, "***Dünyada ve Türkiye'de Jeodezi Tarihi Kronolojisi***", "***İlk Çağlardan Günümüze Kadar Yerin Biçimi ve Büyüklüğü***", "***Bilim Tarihinde Haritacılık***" başlıklı çalışmaları başta olmak üzere tüm çalışmaları çok önemlidir. Ancak bunların hepsine ilişkin yorum yapmak bu çalışmanın amacını aşmaktadır. Ben çalışmalarından yalnızca bazılarını ilişkin değerlendirmeler yapmakla sınırlı kalacağım.

Haritacılık Bilimi Tarihi: Önce Harita Dergisi Özel Sayısı (1995) olarak, daha sonra Yıldız Teknik Üniversitesi (2002) tarafından basılan bu yapıt, öğretmenimizin neredeyse 35 yıllık okumalarının, biriktirmelerinin bir ürünüdür. Söylendiğine göre, Öğretmenimizin en büyük düşlerinden birisi, bu çalışmanın İngilizce olarak basılmasıdır... Ülkemizde haritacılığın geçmişini, tarihini merak edenler için bir başucu kitabı olan bu yapıt, aslında yalnızca haritacılığın değil, içinde matematik, fizik, astronomi gibi temel bilim dalları olmak üzere bilimin gelişmesinin tarihini vermektedir.

Türk Haritacılığı Tarihi (1895-1995)-Türk Haritacılığının 100. Kuruluş Yılı Anısına: TMMOB Harita Kadastro Mühendisleri Odası Yayını (1995 ve 1999) olarak çıkan bu yapıt, önceki eserini tamamlar niteliktedir. Ülkemizde haritacılığın tarihi, şimdiki Harita Genel Komutanlığı bünyesinde 1895 yılında “Taksim-i Arazi (Jeodezi) Komisyonu”nun kurulmasına bağlanmaktadır. Bu tarihe kadarki gelişmelere, haritanın tanımına, ölçü birimlerine de yer verilen yapıtta, özellikle 100 yıl içinde ülkemizde haritacılığın gelişmesi, kurumlar bazındaki gelişmeler, eğitim-öğretim kurumlarındaki gelişmeler, Türkçe yayınlar, doktora tezleri biyografiler yer almaktadır.

50. Yıl Albümü: Yıldız Teknik Üniversitesi-Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü yayını (1999) olarak basılan bu yapıt, anlatılanlardan öğrendiğimiz gibi, aylar süren arşiv çalışmalarının bir ürünüdür. Ülkemizde harita mühendisliği öğretiminin başladığı İstanbul Teknik Okulu’ndan 50 yıl içinde mezun olanların dökümlendiği bu yapıt, bize her an belleğimizi tazeleme olanağı vermektedir. Bizi, kendimizin ve sınıf arkadaşlarımızın fotoğraflarına bakarak bazen güldüren, bugünümüzle karşılaştırdığımızda düşündürülen bu yapıt, girilmesi kolay olmayan bir cesaretin de ürünüdür aynı zamanda.

Türk Haritacılığı Bibliyografyası, 1. Kitaplar-Tezler (1800-2000) ve bunu tamamlayan Türk Haritacılığı Bibliyografyası, 2. Makaleler-Bildiriler (1924-2000): Yıldız Teknik Üniversitesi yayını olarak 1999 ve 2000 yıllarında basılan bu yapıtlardan birincisi, meslek alanımızda 1800-2000 yılları arasında yazılmış 1250 dolayında kitaba ve teze ilişkin bilgilere, 13 başlık altında gruplanarak yer verilmektedir. İkinci yapıtta ise, ana ve komşu bilim dallarını ilgilendiren 1924 yılından bu yana derlenen yaklaşık 5000 adet makale, bildiri, poster vb 27 başlık altında gruplanarak verilmektedir. Bu çalışmada yer alan makaleler için isimleri verilen 220 dergi taranmıştır. Bu kadar çok kitaba ve teze ilişkin bilgileri derlemek; toplantı sonuçlarını ve dergileri taramak, harcanan özveriye ölçebilme sınırlarını zorlamaktadır. Bu yapıtlar, araştırmacılar, yayın yapanlar, yazı yazarlar için hazır, vazgeçilmez başvuru kaynaklarıdır.

Harita Bilimi Tarihinde Biyografiler: Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından yayınlanan (1999) bu yapıtta, haritacılığa uzaktan yakından katkısı olan çok çeşitli meslekten 600’ü aşkın bilim insanının kısa biyografilerine yer verilmiştir. Bu yapıt da, yine inanılması güç çabaların, çalışmaların, hangi zamana sıkıştırıldığının anlaşılması zor özverilerin ürünü olarak elimizin altında durmaktadır. Bir meslek belleğinin altyapısını oluşturan bir üründür. Yalnızca ülkemizin değil, uluslararası alanda mesleğine katkı sağlayan haritacıların özgeçmişlerini bulduğumuz bu yapıtta, “bu mesleğin yaratılmasına ve geliştirilmesine katkısı olanlar kimler?” sorusunun yanıtını bulmaktayız.

İlk Mezunlarımızın 50. Yılında Türk Haritacıları: Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından yayınlanan bu kitapta 2002 tarihi bakımından Türk uyruklu harita mühendislerinin kesin sayısı verilmektedir: 9043... Öğretmenimiz, Önsöz’de, “Bu çalışmadaki bilgilere ulaşmak, bilginin alındığı kurumlarda bile kolay olmamıştır. Harita Mühendisleri Odamız, bu Odaya kayıt olma zorunluluğu ortadan kaldırıldıktan sonra yalnızca üyelerinin sayısı ile bilgi verebilmektedir,” diyerek hem zorluğa hem soruna işaret etmektedir. Ayrıca bu yapıtta 2002 yılı bakımından Türk uyruklu haritacılarından doktora yapanların, doçent ve profesör olanları isimleri verilmektedir. Bu yapıt da meslek belleği açısından önemli bir çalışma olarak Öğretmenimizi ölümsüzleştirmiştir.

Onca başarılı bilimsel çalışmalar yapmış olmasına karşın, bunları daha da geliştirecek yerde, Öğretmenimizin etkin meslek yaşamının son dönemlerinde ağırlıklı olarak meslek tarihine yönelmesi onun tarihe verdiği önemi göstermesi bakımından anlamlıdır, düşündürücüdür.

Yapıtları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, belgeliği, topladığı kitaplar, haritalar düşünüldüğünde, Öğretmenimiz tarihe önem ve gönül vermiş bir kişidir. Muzaffer Öğretmen, bir tarih yazıcısıdır. Mesleğimize, vatani olan arka planı kazandırma konusunda özveriler göstermiş, emekler harcamış, ürünler ortaya koymuş bir tarih yapıcısıdır. Meslek kimliğinin oluşmasına ve pekişmesine çok ciddi katkılar yapmış bir meslek bellekçisidir. Bu özellikleriyle de ülkemizde haritacılığın sağlam bir zemine dayanması için çaba harcamış bir bilim emekçisidir, meslek misyoneridir.

13. SONUÇ YERİNE

Salih ÖZBARAN, Ali GEVGİLİLİ'den yaptığı bir alıntıya yer verir kitabında: “İnsan, yaşamına bir anlam verme gereksinimini duyduğu zaman çokluk tarih'e başvurur. Tarih'ten soyutlandığında yaşantı uçsuz bucaksız bir “hiçlik”tir çünkü [...] Oysa yaşam salt belli bir anın varoluş koşulları altında doğmamıştır. Dünyayı ya da toplumu kuran hemen her ilişki, daha derinde, somut tarih bağlamlarına sahiptir. Bugün, dünün içinden akıp gelmektedir. Başka bir deyişle, toplumların “neler”i ve ne için yaşadıklarının ya da yaşamadıklarının yanıtı yine, ancak, tarihin içindedir. Geçmişin gerçeklikleri, bu açıdan, toplumları tarihsel kategorilerin dışındaki soyut “karşılaştırmalar”dan kurtaran bir özelliğe bürünür. Modern insan bilir ki, her toplum kendisine özgü bir geçmişe ve nesnel koşulları altında belirlenmiş üretim güçlerine, biçimlerine ve düzeylerine sahiptir. Tarih, böylece, toplum denilen büyük olgunun asıl köklerini açıklama ve algılama yollarını da insanlara açar...

Tarih nicel ve nitel dönüşümler gösteren tek sürekli gerçekliktir. Geleneksel olduğu varsayılan ise dönüşümün yalnız belli bir aşamasının dış görünümüdür.”⁷

Tarih eğitimi, bir dizi hedefi aynı anda gerçekleştirir: Zihni eğitir, başkasını anlama ve kendini onun yerine koyma yeteneğini geliştirir ve zamanımızın en ağırlıklı sorunlarından bir kısmı için çok gereksinme duyulan bir tarihsel perspektif sağlar (Tosh 2005: 30).

1980'li yıllarla adından çok söz edilen ve tarihsel öykücülüğün heyecanını okuyucuya yeniden yaşatmak isteyen İngiliz tarihçi Simon SCHAMA: "Tarih neye yarar?" şeklindeki temel sorulardan birini şöyle yanıtlamış: “İki şeye [...] Ben kendi yaşamımda olasılıkla bunlardan birini yapabileceğim. Tanıklığa, öykü anlatmaya ve yeniden yaşama döndürmeye. Bir de tartışmaya ve analize...”

Kültürün temel konusu, insan yeteneklerinin, becerilerinin ve yetilerinin ortaya konup her yanıyla geliştirilmesi, doğanın ve toplumsal yaşam sürecinin bilinçli olarak denetlenmesini sağlayan insanın varlık güçlerinin serpilip olgunlaştırılmasıdır. Bu nedenle, gerek maddi üretim alanındaki emekçiler, gerekse bilim, sanat, eğitim v.b. çeşitli alanlarda çalışanlar, kısacası çalışan insanların tümü kültürün yaratıcısıdır (Buhr-Kosing 1976). Bu yaratıcıların arasında tüm mühendislerin yanı sıra, harita mühendislerinin tuttuğu konumun önemi yadsınamaz.

Bu konumun anlamı ve önemi, ancak mühendislik bilincinin içselleştirilmiş, bilince çıkarılmış olmasıyla anlaşılabilir. Mühendislik bilincinin oluşmasında en başta gelen öge “mühendislik eğitim süreci”dir. Mühendis olmak amacıyla, mühendislik eğitimi veren ülkemiz üniversitelerinden herhangi birine, o korkunç sınavdan sonra girmeye hak haz kazanan öğrencinin, meslek okulundan gelmiyorsa, mesleki anlamda bir “*tabula rasa*” olduğu ve eğitim süreci boyunca alacağı bilgilerle mühendislik formasyonuna sahip olacağı söylenebilir. Kimse mühendislik eğitimi veren kurumların dışında mühendis olamayacağı gibi, mühendislik bilincini de oluşturamaz. Sorun, ülkemizde mühendislik eğitimi veren üniversitelerin, eğitim sürecinde, yetiştirdikleri öğrencilere nasıl bir mühendislik bilinci verecekleri; kültürün oluşumunda etkin ve işlevsel olan mühendislerin mesleki bilinçlerinin, kültürel değerlere yaklaşımlarının vb. olguların eğitim süreci içerisinde nasıl yapılandırılacağıdır (Aydın 2002).

⁷ GEVGİLİLİ, Ali, “Tarih, Bize Ne Getiriyor?”, Milliyet Sanat, Sayı 342, 5 Kasım 1979, s.16.

Bu nedenlerle harita sektörünü, onun tüm kurumlarını, bu kurumlardaki aktörlerini, ülkemizde genel kültürel atmosferin yaratılması, sektörde yeni bir kültür ikliminin oluşturulması açısından sorgulamak gerekmektedir. Bu sorgulamada birinci sıraya üniversiteleri koymak ise kaçınılmazdır. Çünkü Bologna Üniversitesi Rektörü Prof. Pier Ugo CALZOLARI'nin de belirttiği gibi, “*Günümüzde bir üniversitenin sergileyebileceği tek mantıklı üstünlük, toplumun beklentilerini karşılama yeteneğidir*” (Berber 2006). Bu yeteneğin harita mühendisliği eğitimi yapılan birimlerde güçlendirilmesi için, öncelikle iyi bir sorgulama yapmaya gerek vardır.

Ülkemizde haritacılık eğitimi verilen mühendislik bölümlerinin ders izlenceleri irdelendiğinde, öğrencilere haritacılığın tarihini, kültürel birikimlerini, uygarlık tarihine katkılarını öğrenecekleri bir eğitimsel altyapının yeterince verilemediği bir gerçektir. Bunu saptarken, eğitim izlencelerinin oluşumu süreçlerini de sorgulamak gerekmektedir. Başta YÖK tarafından olmak üzere dayatılan şablonlara sığınmak ise yeterli ve inandırıcı olamaz. Öncelikle geçmişimizi sorgulamak, geleceğimizi tasarlamak, buna göre izlenceleri oluşturmak gerekmektedir. Bu sorgulamayı ve sonucunda yeni düzenlemeleri yapamadığımız zaman, geleceğimizi bugünden kazanmamız olanaklı olmayacaktır.

Bu genel çerçeve içinde çok özel bir konu olarak tarihin kaynakları arasında değinilen **müze** konusunda bir vurguyu yapmakta yarar vardır. Müzelerin birer tarihsel kaynak olarak etkili olmaları için, öğretim ve öğrenim süreçleriyle bütünleştirilmelerine gerek vardır. Birçok duyuya seslenen ve faaliyetlere dayanan müzelerin öğrencilere yaşattığı gerçek ortam deneyimi, diğer öğrenim yöntemlerini (metodolojilerini) güçlendirebilir (Frendo 2003: 28).

Bir araştırmada⁸ öğrencilerin,

Okuduklarından	% 10
İşittiklerinden	% 25
Gördüklerinden	% 30
Görüp duyduklarından	% 50
Konuştuklarından	% 70
Bir şey yaparken konuştuklarından	% 90

kadarını sakladıkları belirlenmiştir (Berber 2006).

Bu nedenle eğitimin önemli bir ögesi olan görselleştirmenin, tarih eğitiminde de müzelerin üzerinde özenle durulmalıdır. Ülkemizde ise bazı kurumlarda var olanlar dışında, genel bir “**Haritacılık Müzesi**”nin bulunmaması büyük bir eksiklik. Meslek tarihinin öğrenilmesinde, meslek bilincinin pekiştirilmesinde, mesleğin tanıtılmasında, mesleki etkilerin güçlendirilmesinde müzelerin önemi yadsınmaz bir gerçektir. Bu etkilerin yanı sıra, geçmişte çok büyük zorluklarla ve özverilerle ürünler ortaya koymuş haritacıların emeklerine saygı gösterilmesi, bu ürünlerin kültür tarihinin öğeleri olarak sunulmasıyla onlara karşı gönül borcumuzu ödememiz için de böylesi bir müzenin kurulması önem taşımaktadır. Sektör bu konuyu tüm birimleriyle sahiplenmelidir.

Öğretimde ve eğitimde amaç, yalnızca meslek bilgisi vermek olmamalıdır. Daha önemlisi, meslek verilerini uygarlık tarihinin değerleriyle ve birikimleriyle yoğurmayı olanaklı kılacak bir “meslek kültürü” edindirmek olmalıdır. “Meslek tarihi” bunu sağlayacak önemli öğelerden birisi olarak önemsenmeli ve öğretilmelidir.

Bütün bunları yeniden düşünmemizi, eksiklerimizi sorgulamamızı, bazı gerçekleri yeniden anımsamamızı sağlayan Öğretmenimize bir kez daha uğurlar olsun...

⁸ STICE, J.E., Using Kolb's learning cycle to improve student learning, Engr. Education, 77 (5), 291-6, 1987.

KAYNAKÇA

- ASSMAN, Jan, “*Kültürel Bellek*”, Ayrıntı Yayınları, Birinci Baskı, 2001, ISBN: 975-539-289-0, 345 s.
- AYDIN, Erdem, “*Tıp Etiğinin Temel Kavramları*”, ttp://www.medinfo.hacettepe.edu.tr/ders/TR/D2/9/3370.doc
- AYDIN, Serdar, “*Haritacılığın Kültür Tarihi veya Harita Mühendisliği Eğitiminde Kültür Tarihine Gerek Var mı?*”, 9. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı Yürütme Kuruluna Gönderilen Çalışma, 2002.
- BERBER, Rıdvan, “*Yeni Mühendislik Eğitimi Neden ve Nasıl Olmalı?*”, Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi, 18 Şubat 2006, Yıl: 19, Sayı: 987, s: 18-19.
- BUHR, Manfred-KOSING, Alfred, “*Felsefe Sözlüğü*”, Çeviren: Engin Aşkın, Konuk Yayınları, Birinci Baskı, Nisan 1976, İstanbul, 328 s.
- FERRO, Marc, “*Açılış Konuşması*”, Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru, ISBN: 975-8813-04-8, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, Ekim 2003, s: 1-13.
- FRENDO, Henry, “*Yeni Bir Tarih, Avrupa’yı Geçmişinden Kurtarabilir mi?*”, Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, ISBN: 975-8813-04-8, İstanbul, Ekim 2003, s: 15-33.
- GREENE, J. Patrick, “*Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Müzelerin Rolü*”, Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, ISBN: 975-8813-04-8, İstanbul, Ekim 2003, s: 49-51.
- GÜNDÜZ, Altay, “*Mezopotamya ve Eski Mısır*”, BÜKE Yayınları, II. Basım, Mayıs 2004, XII+348 s..
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, “*Felsefe Sözlüğü*”, Remzi Kitabevi, 8. Basım, Ekim 1993, ISBN: 975-14-0089-9, İstanbul, 515 s.
- INGRAM, Philip, “*Sözlü Tarih*”, Tarih Öğretiminde Çoğulcu ve Hoşgörülü Bir Yaklaşım Doğru, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, ISBN: 975-8813-04-8, İstanbul, Ekim 2003, s: 52-54.
- KAHYA, Esin, “*Cumhuriyet Döneminde Bilim Tarihi ve Gelişmesi*”, <http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/felsefe-bilim%20cilt%20V/esin%20kahya.htm>
- KÖKTÜRK, Erol, “*Bir Yaşamın Derinlikleri-Prof. Dr. Muzaffer ŞERBETÇİ*”, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Yayını, ISBN: 9944-89-028-6, Aralık 2005, 159 s.
- ÖZBARAN, Salih, “*Tarih, Tarihçi ve Toplum*”, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları 44 (Kuram 3), 3. Basım, ISBN: 975-333-064-2, İstanbul, 2005, 200 s.
- POLATLILI, Sarp, “*Toplumsal Panorama ve Bellek*”, http://www.teori.org/index.php?option=com_content&task=view&id=173&Itemid=42, Cuma, 08 Nisan 2005.
- TANİLLİ, Server, “*Yüzyılların Gerçeği ve Mirası-İnsanlık Tarihine Giriş/I: İlk Çağ*”, Say Kitap Pazarlama, 1. Basım: Nisan 1984.
- TİMUÇİN, Afşar, “*Felsefe Sözlüğü*”, Bulut Yayınları, ISBN: 975-8295-36-5, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, 2000.
- TOSH, John, “*Tarihin Peşinde*”, Çeviri: Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 43 (Kuram 2), İkinci Basım, İstanbul, Mart 2005, ISBN: 975-333-061-8, vii+226 s.
- YILDIRIM, Halit, “*Uygarlık, Kültür ve İnsanlık*”, http://historicalsense.com/Archive/Fener64_3.htm, 2003, 16 s.